

XIX. évfolyam 2–3. szám

Közgyűjteményekben ingyenes

2016. július

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

Szell Kálmán tér

A megújult tér története

A templomban kialakított emléktér

A Kiscelli Múzeumban *#moszkvater – A Szell Kálmán tér története* címmel nagyszabású kiállítás nyílt május 19-én, amely a tér történetét, emlékeit, múltját és jelenét dolgozza fel – a tárlat egyik védnöke dr. Láng Zsolt, a II. kerület polgármestere volt.

A kiállítás előkészületeivel párhuzamosan megújuló

Szell Kálmán tér a városi közlekedésben és a város életében betöltött szerepe révén az utóbbi évtizedekben Budapest egyik ikonikus helyévé vált. Az átalakítás, újjáépítés során több olyan szimbolikus elem is elkerült onnan, mint az óra, a kandeláberek stb., amelyek évtizedeken keresztül egyet

(Folytatása a 2. oldalon.)

Levéltárosi munkahely volt

Budapest Főváros Levéltára (BFL) június 9-én, a Nyitott Levéltárak 2016 cí-

Bevezetőként az elismert tudós életútját tekinthették át – a BFL megbízásából Orbán Balázs által készített ani-

Ferencvárosi helyszínelők

Régészeti feltárás a Csarnok téren

2015 októberében, majd 2016. január-február folyamán egy fontos régészeti feltárás zajlott a Központi Vásárcsarnok mögött, a Csarnok tér déli részén. A munkálatok során egy törökkori temető, és egy 13. századi település nyomaira bukkantak.

A Belső-Ferencvárosban több temető is működött a

török korban, majd az újkorban. A Kálvin tér déli részénél, a mai Török Pál utcánál a Lónyay utca mentén húzódott az egyik, ide minden keresztény felekezethez tartozó polgárt örök nyugalomba helyezhettek. A másik nagyjából a mai Csarnok tér területén volt megtalálható, és a 17. század második fe-

(Folytatása a 3. oldalon.)

285 bolygatatlan sírra bukkantak (Fotó: www.ferencvaros.hu)

A „másik” Gárdonyi

Fővárosunk levéltárának vezetője volt (1914–1935)

mű országos programsorozat megnyitóján mutatta be A „másik” Gárdonyi... című kiállítását. Mint a tárlat címe is jelzi, ezúttal nem Gárdonyi Gézával, a „boldog békeidők” népszerű írójával, hanem Gárdonyi Albert (1874–1946) főlevéltárossal, „a főváros és a nép levéltárosával” ismerkedhettünk meg.

máció révén. A BFL főigazgatója, dr. Kenyeres István köszöntőjében hangsúlyozta, hogy a Nyitott Levéltárak 2016 rendezvénysorozatán Gárdonyi Albert halálának 70. évfordulója adja a tárlat aktualitását és az, hogy fel kívánják hívni a figyelmet a zenével kapcsolatos levéltári dokumentumokra.

A levéltári kiállítás kurátora, Horváth J. András főlevéltáros, fősztályvezető-helyettes Gárdonyi ma is korszerű levéltári szemléletét

emelte ki – már akkor is az volt számára a legfontosabb, hogy a levéltári tudásanyagot minél szélesebb körben ismertté tegye. Az első emeleti kiállítóterben megtekinthető kiállítás egyben a főváros levéltárának történetébe is betekintést ad, a kezdetektől az ötvenes évekig.

Gárdonyi Eperjesen született, szepességi német családban. Papnak indult, bölcsészdoktor lett. 1898-ban a bécsi egyetemen a hittudományok professzorává

(Folytatása a 2. oldalon.)

Szell Kálmán tér

A megújult tér története

● folytatás az első oldalról

jelentettek a Moszkva térrel. A kiállítást megelőzte egy tárgy- és emlékgyűjtő kampány, amelyre számos izgalmas tárgy is érkezett. Ilyen a Kalef galeri tag, Ujlaki Dénes szalagos magnója és balkeletlemezei, a moszkvateres Török Ferenc Interkosmos rakétája, valamint a híres Moszkva téri lányok című dal énekesének, Toldy Máriának a klipben szereplő blúza és a hajdani Szell Kálmán téri lakos, Marika néni korcsolyája. A Kiscelli Múzeum nemcsak begyűjtötte ezeket az emblemikus tárgyakat, hanem folyamatosan dokumentálja és tudományosan feldolgozza a tér történetét. Ennek eredményeit láthatja most a nagyközönség.

A három részre tagolódó kiállítás a tér történetének bemutatásával kezdődik, a műtárggyá átlényegült, Moszkva téri óra alatti emléktérrel folytatódik és a kiscelli kastély hangulatos kertjében, kortárs irodalmi idézetek között zárul.

A Szell Kálmán tér történetét bemutató tematikus egységekben megismerhetjük, hogyan lett az egykori agyagbányából az egyik legfontosabb budai közlekedési csomópont, és vajon ki tervezte a mindannyiunk számára ismerős „legyező” vagy

A 20. század elején már tíz teniszpálya és korcsolyacsarnok működött a néhai „gödörben”, a mai Szell Kálmán téren

az egykori „gomba” épületét. Megtudhatjuk, kik voltak a tér aktív használói és híres lakosai. Ez utóbbi egység átvezet a kiállítás emléktér-részébe, ahol a múzeum templomterébe befüggesztett egykori óránál újra randevúzhattunk, kanapékba süppedve olvashatjuk, hallgathatjuk ismert és hétköznapi emberek

Moszkva térhez fűződő élményeit, szemezgethetünk az elmúlt évtizedek művészeti projekteiből (video-, film-, fotó-, vizuális, képzőművészeti és irodalmi alkotásokból), illetve ha van, hozzátehetjük a kiállításához saját emlékeinket is.

Képzeliük el, milyen lehetett egy Szell Kálmán téri lakos számára, amikor a békés, polgári idillt árasztó

szervezésileg kifejezetten figyelemreméltó, a budai terület bekapcsolása a nagyváros közlekedéshálózatába elkerülhetetlen és jelentős előnyökkel bíró beruházás volt. Egyértelműen negatívnak, mondhatni arrogánsnak tekinthető a Rákosi-kormány tíz évvel később hozott intézkedése, melynek során az orosz csapatok által szétlőtt Szell Kálmán teret Moszkva térré nevezte át. Az erőszakos névváltoztatásra a lakosság egy része csendes ellenállással válaszolt: az új nevet hosszú évtizedeken keresztül következetesen nem használta...

A kiállításon láthatók a tér építészeti megújítására kiírt pályázat nyertesének, az Építész Stúdióknak a tervei, a Szövetség'39 csoport által tervezett új óra makettje, valamint – Tomanovics Gergelynek köszönhetően – az átépítés timelapse videója. A Real 5D technika révén pedig betekintést nyerhetünk a tér modern, 21. századi arculatát megkomponáló átalakítási munkálatokba és azok eredményeibe is. A kiállítás kurátorai: Simonovics Ildikó és Maczó Balázs.

(Forrás:

www.kiscellimuzeum.hu)

A „másik” Gárdonyi

Fővárosunk levéltárának vezetője volt (1914–1935)

● folytatás az első oldalról

mányok doktora, 1901-ben jogi és államtudományi tanulmányait fejezte be, majd a budapesti egyetemen 1907-ben oklevéltanból és történelemből kapott bölcsész oklevelet – 1913-tól egyetemi magántanár, 1929-től nyilvános rendkívüli egyetemi tanár.

Főállásában levéltáros, könyvtáros,

Gárdonyi Albert

egyesületi titkár, majd 1911-től nyugdíjazásáig a főváros levéltárosa. Tagja volt szinte minden jelentősebb, történelmi múltunkkal foglalkozó egyesületnek. Előadásai, szakmai publikációi a középkori oklevéltantól a főváros- és kultúrtörténeti kutatásokig terjedtek. Alapító tagja volt a Tanulmányok Budapest Múltjából című, ma is létező kiadványsorozatnak.

Tárlatvezetést tart Horváth J. András (jobb oldalt), a kiállítás kurátora

Jelentősebb művei: Pest és Buda Egyesítésének Története, Ötven Év Budapest Múltjából, A 700 éves Budapest, A Történelmi Segédtudományok Története,

A Magyar Történettudomány Kezdetei. A legtermékenyebb tudós levéltárosunk volt, mintegy 240 kiadvány fűződik nevéhez.

G.T.

Ferencvárosi helyszínelők

Régészeti feltárás a Csarnok téren

● folytatás az első oldalról

lében már biztosan működött. 18. századi elnevezése (Rácok temetője) alapján arra lehet következtetni, hogy ortodox keresztények nyughelyeként is használták. E temető helyét 1655-ben vette meg az úgynevezett szerb-illír egyházközség, amelyhez 1769-ben még 9 négyszöglet vásárolt Pest városától. A temető 2400 négyszögölnyi területének tulajdonjoga azonban úgy látszik vitás volt, mert a város a 19. század elején elvette tőlük a temetőt

A Csarnok tér délkeleti részén 2014 és 2015 során egy szálloda építésének előkészületei kezdődtek. Mivel a terület régészeti lelőhelynek számít, a munkálatok megindulása előtt a Budapesti Történelmi Múzeum szakemberei 2015 októberében próbafeltárást végeztek, amelynek eredményeképp a kormányhivatal megelőző régészeti feltárást rendelt el. Ez utóbbi 2016. januárjában kezdődött, és 30 napig tartott. Az ásatás során az építési telek egész területén megtalálták az egykori Szentersébetfalva nyomait. Az északi részen a 13. századi, míg a délebbi részen inkább a 12. századi leletanyag dominált.

Nagyjából 4 ládányi kerámia, rengeteg állatcsont, némi vas és néhány pénzdarab került elő.

Az ásatás arra is fényt derített, hogy valószínűleg nem Szentersébetfalva volt a legkorábbi település ezen a területen. A szakértők nagyon apró bronzkori nyomokat, kerámia-töredékeket találtak egy korábbi településről. Az időben következő leletanyag már a 12–13. századi, Árpád-kori telepü-

léshez köthető. Meglepő módon a következő három évszázadból nem maradt fenn tárgyi emlék. A következő lelet-együttes a 17. századi keresztény temetőből származik. A régészek néhány rózsafüzért, keresztet,

Helyszínelés előtt a Csarnok téren (Fotó: www.ferencvaros.hu)

és viseletmaradványt találtak. A tárgyak viszonylag kis száma nem meglepő, általában nagyon kevés ebben a korban az, ami az eltemetett emberek mellett előkerül.

Összesen 285 olyan sírra bukkantak, amelyek teljesen egyértelműen egy-egy egyénhez köthetőek, és sok olyat, amelyeket megbolygattak, tehát nem lehetett személyenként megkülönböztetni. A viseleti tárgyak közül egy-két szép, fémszálas csipkével díszített főkötő is előkerült, a fiatalabb hölgyek csontvázán fülbevalót, gyűrűt, nyakban hordott keresztet, valamint néhány ruhakapcsot találtak.

A feltárás módja a következők voltak: ásóval, lapáttal vagy csákánnyal mélyíteni kezdték a talajt, és amint a jelenségek kirajzolódtak a földben, kisebb szerszámra váltottak, majd óvatosan kibontották őket. Minderről, ami előkerült, méretarányos rajz készült, miután pedig

felszedték és elraktározták a leleteket, a geodéták elkészítették a terület pontos térképét. A régészek a földön jelöléseket hagytak, hogy megkönnyítsék a felmérési munkát. Megjelölték, hogy mi honnan került elő, a geodéták bemérték, majd a múzeumban ezek alapján állították össze a terület a tényleges alaprajzát.

ri maradványok a Természettudományi Múzeumba kerültek, ahol az ottani antropológusok a csontanyagot feldolgozták, datálták, valamint meghatározták a nemüket, és az esetleges betegségeket, melyek a csontokon nyomot hagytak. Következő lépésben a tárgyi leletanyag a Budapesti Történelmi Múzeum restaurátoraihoz került, ők megtisztítják, helyrehozzák, konzerválják, és összeragasztják a kerámiadarabokat. Munkájuk eredményeképp a régészek meghatározzák a leleteket, és megállapítják, hogy az egyes tárgyak mely korhoz tartoznak. Az állatcsontokat az archeozoológus azonosítja. Ez alapján lehet következtetni a korszak étkezési szokásaira.

A Ferencvárosi Helytörténelmi Gyűjteményben a nemrég nyílt fotókiállítást követően szeretnék bemutatni Ferencváros lakóinak azokat a rendkívül érdekes tárgyakat és töredékeket is, melyek az egykor itt élt emberek mindennapjairól adnak nagyon fontos információkat.

Gönczi Ambrus

Kettős jubileum

Hegyvidéki megemlékezések

December közepén kettős jubileumra emlékezhetek a Hegyvidék polgárai: kilencven éves volt a Testnevelési Egyetem és 75 éve alapították meg a XII. kerületet.

A Testnevelési Egyetem Alkotás utcai Főépületében december 10-én nyitották meg a Hegyvidék sporttörténete című jubileumi kiállítást a kilencven éves Testnevelési Egyetem tiszteletére. Tárlatuk a Testnevelési Egyetem és a Hegyvidéki Helytörténelmi Gyűjtemény együttes munkájának eredményeképp valósult meg.

Önálló közigazgatási működését 1940-ben, 75 éve kezdte meg a XII. kerület, miután 1930-ban megszületett a döntés kialakításáról. A MOM kulturális Központban december 16-án egész napos jubileumi helytörténelmi konferencia (75 éves a Hegyvidék) várta a kerület polgárait, a Hegyvidéki Helytörténelmi Gyűjtemény munkatársainak és a konferencia 11 előadójának köszönhetően. Konferenciájukat *Katona Csaba*, a Magyar Történelmi Társulat titkára nyitja meg – olvashattuk meghívójukban.

Walther Gida, 1878, Bécs
(Fotó: Anheuer Tamás tulajdona)

A kiegyezést követő építkezések gyakran éltek a színes ablakok lehetőségével, az egyházi- és középületeken, a módosabb polgárok lakásaiban. A kor legismertebb üvegfestőjén, Róth Miksán (1865–1944) kívül Pesten még tucatnyi üvegfestőműhely dolgozott.

A pesti Diescher építészdinasztia feje, Diescher József (1811–1874) Hermina nevű hűgának alszászi Walther Gyulával kötött házasságából született Gedeon fia, aki később Walther Gida (1852–1928) néven vált is-

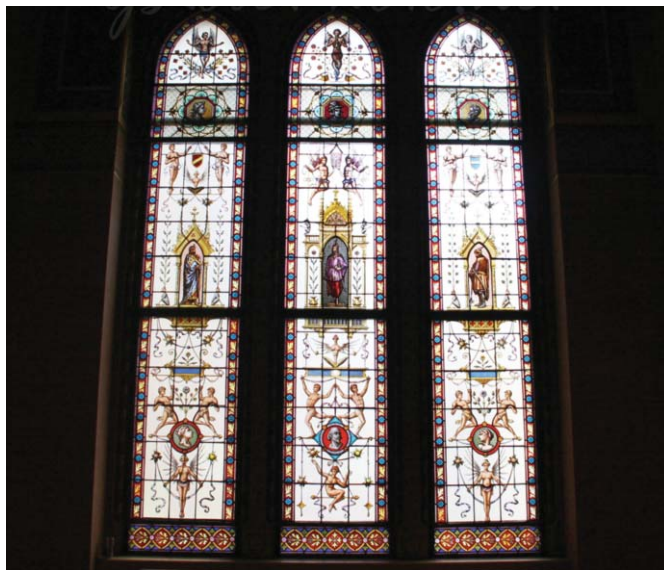
Színes üveglablakok alkotója

Walther Gida, az Országház üvegfestője

mert üvegművésszé. Gida építészeti tanulmányokat folytatott, ám nemsokára az építésztől a fellendülő üvegfestészet felé fordult.

1900-ban az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállításán szép opalescens

Üvegfestő műhelye sorra kapta a fővárosi és vidéki megbízásokat, főképp templomi üvegfestmény-együttesekre. Sógora, Forgó István halála után, 1901-től már ő vezette a Forgó és Társa családi üvegműves céget és

Festett országházi üveglablak (Fotó: www.owl.hu)

kompozícióval mutatkozott be, majd a párizsi világkiállításán is kitűnt a magyar pavilont díszítő üvegekpeivel.

a Fűvészkerthez közeli Üvegfestészeti Intézetet is.

Walther Gida nevéhez fűződnek a New York palota üveglablakai, az Iparművészeti Múzeum eredeti üvegmennyezete, a Gellért szálló halljának ovális ablakai, a debreceni városháza nagytermének impozáns „Hét vezér” ablakai, amelyeket Kernstok Károly tervrajzai alapján készített, továbbá számos templomablak elkészítése is az ország különböző tájain.

Róth Miksával is szoros munkakapcsolata volt, cégével együtt szerződtek az Országház üvegezési feladataira, mivel a nagymértékű üvegezési és festészeti munkálatok meghaladták volna a kis manufaktúrák egyéni lehetőségeit.

„A volt cég és a Roth Miksa cég hozzájárulása mellett a budapesti parlament számára elfogadott

üvegfestészeti munkát illető rendelvevényeket Walther Gida köteles teljesíteni, illetőleg a munkát a parlamenti bizottsággal szemben fennálló szerződési kötelezettség értelmében pontosan és a megfelelő minőségben szolgáltatni.” – olvashatjuk a Budapest Fővárosi Levéltárban fellelhető szerződésben.

Az Országház üveglablakai végül nem a millenniumra, hanem csak 1904-re készültek el. Sajnos legtöbbjük a második világháború áldozata lett, hasonlóan sok más épület- és templomablakhoz, ezért Walther Gida alkotásainak nagy része legfeljebb archív felvételeken látható.

A megmaradtak közül napjainkban főként templomablakokban gyönyörködhetünk, többek közt Veszprémben, Edelényben, Szekszárdon, a határon túl

Szent József a rákosszentmihályi templom ablakán
(Fotó: a szerző felvétele)

Selmecbányán, Kézdivásárhelyen. Budapesten a Rózsák tere Árpád-házi Szent Erzsébet templomának, a Thököly úti Rózsafüzér Királynéja templomának (Róth Miksával közösen készített) üveglablakait, valamint a Rákosszentmihályi Plébániatemplom főbejárat melletti, épen maradt üveglablakait csodálhatjuk meg.

Kőrösné dr. Mikis Márta

Ki tud többet?

Helytörténeti vetélkedők 14 éve

A 2016. évi Ferencvárosi Helytörténeti Vetélkedőt a kerület felső tagozatos általános iskolásai számára 14. alkalommal rendezte meg közös rendezvényeként a Ferencvárosi Helytörténeti Egyesület és a Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény. Február közepén a Haller utcai Ferencvárosi Művelődési Központban hat kerületi iskola 26 csapatának 75 tanulója játékos vetélkedőn adott számot ismereteiből – helytörténeti totó, képfelismerések (híres személyek, helyszínek) szövegjavítási feladatok egyaránt voltak a „2016 Ferencvárosi vonatkozású évfordulói” témakörű vetélkedőn.

Az 5–6. osztályos korcsoportban első helyezést Boráros János jelisével és 86 ponttal a Weöres Sándor Általános Iskola és Gimnáziumtól Gyenes Blanka, Pénzes Patrik, Vágin Szabina érte el, felkészítő tanárjuk Mizsák Istvánné volt.

A 7–8. osztályos korcsoportban az első Csuczor Gergely jelisével és szintén 86 ponttal a Telepy Károly Testnevelési Ált. Iskola és Gimnázium csapata lett – Horváth Ádám, Koi Márk, Molnár Dániel – felkészítő tanárjuk Gedő Réka volt.

Hegyvidék és a „Nagy Háború”

MOM-tól a huszárságig

Budapestet, mint hátor-szági fővárost ismerhetjük meg a Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény május 23-án megnyitott kiállításán, amely a Hegyvidék a „Nagy Háború” idején címet kapta. Már tíz éve hagyomány, hogy a kerület közgyűjteményének két kiállító termében egy-egy évig látogathat-

A tárlóban orvosi műszereket láthatunk

tó időszakai tárlatot rendeznek. Kiállításaik témái mindig a kerület történeti múltjának valamely szeletét dol-

gozták fel – így történt ez most is.

Megnyitóján *Balázs Attila*, a gyűjtemény igazgatója a háború alatti Hegyvidék speciális szolgáltatásait, haditechnikai létesítményeit emelte ki – melyet a kiállítás részletesen be is mutatnak. A kerület polgármestere, *Pokorni Zoltán* köszöntőjében az első világháború következményeiről beszélt és köszönetet mondott azoknak a hegyvidéki családoknak, akik nagyszüleik emlékét is őrző tárgyaik kölcsönzésével járultak hozzá a kiállítás megvalósításához. A tárlat szakmai megnyitóján *dr. Balla Tibor* alezredes, a Hadtörténeti Intézet igazgatóhelyettese ismertette, hogy a Magyar Királyság háborúban részt vevő 4 millió katonájából 600 ezer elesett, 800 ezer megsebesült, és 800

Balázs Attila igazgató és Pokorni Zoltán polgármester a megnyitón

ezer hadifogoly lett. A háborút követő trianoni „béke” pedig megszüntette a történelmi Magyarországot.

Mindkét teremben világosbarna terepszínű tablókkal találkozhatunk. Az első terem tablói a háborúhoz kapcsolódó hegyvidéki tevékenységeket ismertetik. Fő hangsúly a sebesült ellátáson van, a hadikórházak, a sürgősségi kórházak és a Farkasréti volt katonatemető bemutatásával. De megismerhetjük a Süss Nándor Precíziós Mechanikai Intézetet (későbbi MOM) is, mely fegyverek optikai alkatrészeit gyártotta. A teremben két tárló és vitrinek gazdag anyaga teszi

szemléletessé a hegyvidéki háborús részvételt.

A második terem általánosabb kiállítási részében a Nagy Háborúról, a magyar huszárságról, hadikitüntetésokről, a háborús propagandáról szerezhetünk információkat. E terem leválasztott terében egy „szabadulás játék” teremt lehetőséget műkincs tolvajnak lenni, és innen fél óra alatt logikai fejtezők megoldásával kiszabadulni.

A tárlat jól eltalált óriástablói, ügyesen elhelyezett elegáns tárlói és vitrinei egy múzeumi kiállításon sem vallonának szégyent.

gáti

A nyolcvan éves város

Pestszentlőrinc jubileuma

A jeles évfordulót május 24-én hangulatos programmal, jubileumi helytörténeti előadásokkal ünnepelte a Tomory Lajos Múzeum a pestszentlőrinci régi Városháza dísztermében. Emlékülésüket *Ughy Attila* polgármester nyitotta meg, aki felsorolta a várossá válás ismérveit, majd kiemelte az agora kialakításának fontosságát. Ezután az est háziasszonya, *dr. Heilau Zsuzsanna*, a nemrég múzeummá alakult Tomory Lajos Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjtemény vezetője köszöntötte a jelenlevőket: kiemelte a helyszín s az 1996-

ban megjelent „Pestszentlőrinc krónikája” c. kiadvány jelentőségét, amelynek szerzőgárdája most is jelen volt és előadásaival gazdagította a rendezvényt.

Elsőként *dr. Grünvald Mária* ismertette a várossá válás folyamatát. Előadását a korabeli sajtó cikkeire s a fővárosi levéltár dokumentumaira alapozta, és beszámolójában kitért Kispest város visszacsatolási kérelmére. *Dr. Téglás Tivadar* előadásában a város első évének (1936) részletes bemutatásával foglalkozott – eseménydús történetében is kiemelkedő a gimnázium és

az unitárius templom alapítása.

Pestszentlőrinc két jelentős költőjéről, *Oravecz Pauláról* és *Szécsi Margitról Téglás-Hajós Éva* beszélt részletesebben. *Oravecz Paula* idősebb korában élt itt néhány évig, míg *Szécsi Margit* fiatal éveiben lakott a kerületben.

A következő előadótól, *Zubreczki Dávidtól* megtudtuk, hogy – bár tősgyökeres mátyásföldinek vallja magát – számára a várost a Lakatos lakótelep jelentette, ahova gyakran ellátogatott, mert mindkét nagymamája ott élt.

Az előadók sorát *dr. Heilau Zsuzsanna* zárta, aki harmadik generációs lőrinci-ként hangot adott annak az

Az est háziasszonya, dr. Heilau Zsuzsanna

általános dilemmának, amivel minden városnak szembe kell néznie, hogy a sok megvalósítandó terv közül melyiket részesítse előnyben. *Zsebők Zoltán*, helyi lőkálpatrióta és orvosprofesszor cikkére alapozta a kerület fejlődését felvázoló színes előadását.

Katona Lucia

Ki gondolna arra, amikor a Margit körúton elmegy vagy várakozik a 91-es illetve a 191-es autóbusszra, hogy a mai 5-ös számú ház helyén valamikor egy nagyméretű templom, a Szentháromságról elnevezett templom, mellette a Szentlélek rend kolostora és közelében az ispotálya állott. Ma itt nagy bérház emelkedik, a mögötte lévő terület is teljesen beépített. A régi Országút, a mai Margit körút kiépítése idején (1894) találták meg a templom alapjait, amelynek egy részére épült rá az ötös számú ház.

Ezen a területen már a középkorban létezett egy község, amelyet Felhévíznek neveztek. A budai oldalon két „hévíz” elnevezésű település is volt. Minor Pest (kisebb Pest) néven a mai Tabán területén lévő részt, amely Buda külvárosa volt Alhévíznek hívták, és ott helyezkedett el a Szent Erzsébet ispotály és fürdő, amely valószínűleg azonos a Rudas fürdő alatt feltárt romokkal. A Felhévíz a mai Lukács- és Császár-fürdő

A felhévizi ispotály

Johanniták betegápoló helye volt

melegvízű forrásairól kapta a nevét megkülönböztetésül az alsó hévizektől.

A Felhévíz, amelyről már Anonymus is beszámolt, eredetileg Óbuda déli részéhez tartozott. A 13. században a Margit-szigeti apácakolostor kapta meg. A település beépült kis házakkal, központja Gézavására lett, amely a mai Margit híd hídfőjénél feküdt. Kereskedelmi jelentőségét a pesti oldalon lévő jenői rév forgalma adta.

Már a középkorban felismerték a hévizek gyógyerejét. A mai Lukács-fürdőt tápláló meleg vízü forrásokat gyógyításra és malmok hajtására hasznosították.

A Szentlélek ispotály, amely nem mesze feküdt a bevezetőben említett Szentháromság templomtól, a középkori Buda legjelentősebb kórháza volt. Az ispotály a német Hospital (kórház) szónak elmagyarosított alakja. A középkorban

sokfelé működtek ispotályok, ahol eredetileg a zarándokokat és szerzeteseket ápolták, de a környékükről, sőt a távolabbi vidékekről is a rászoruló betegeket, rokantakat, nyomorékokat gondozták.

A betegek gyógyítását a johannita lovagrend látta el. A rendtagok három csoportba tagozódtak. A lovagok az igazi harcosok voltak; a papok nem foghattak fegyvert, de a kórházakban teljesíthettek szolgálatot, a harmadik réteg pedig a fegyverhordozók, mesteremberek és betegápolók voltak. A johanniták a 12. században telepedtek le Magyarországon.

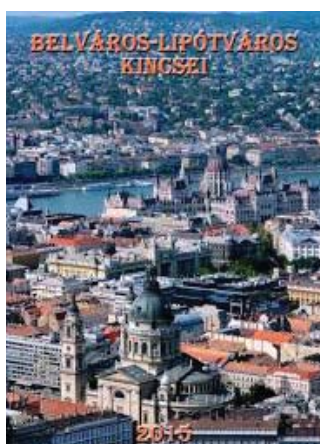
A Szentlélek ispotályt az okmányok először a 14. század elején említik, mint betegápolással foglalkozó kolostort. Malom tó felett épült kórház az ápoláshoz szükséges meleg vizet a forrásból nyerte. A budafelhévi kórház elsősorban a középkorban oly gyakori és

Johannita pecsét az Árpád-korban

népbetegségnek számító izületi bántalmak gyógyítását szolgálta. A Szentlélek rend a 16. század elejéig kezelte az ispotályt, felügyeletét a budai városi tanács látta el, amely rendesen egyik tagját bízta meg a gondnoki teendők elvégzésével. 1526 után I. János király elkezdte az ispotály kibővítését. Ettől az időtől kezdve valószínűsíthető, hogy a kórház már nem tartozott a rendhez, királyi ispotály lett, a település központja a Szentháromság templom mellé került, a mai Margit körút 5. számú ház területére.

Székely Imre

A főváros központjában a Belváros-Lipótvárosban történekről (örömmel) adunk hírt, napjainkban újabb és újabb kiadványok láttak itt napvilágot a kerület önkormányzatának is köszönhetően.

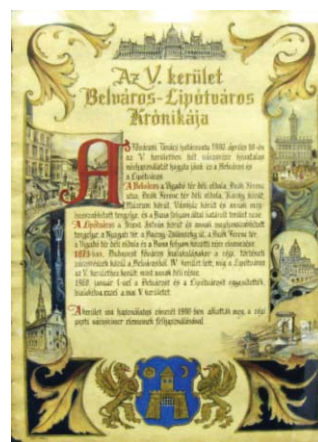
A Belváros-Lipótváros kincsei 2015 című könyv

Belváros-Lipótváros kiadványai

decemberben jelent meg *Kacs Kovics Fruzsina* építész, a Kincses Belváros Egyesület vezetőjének szerkesztésében. Kötetét a belvárosi Petőfi Sándor utcában, a FUGA Budapesti Építészeti Központban január 20-án mutatták be. A korábbi évkönyv-sorozat folytatásaként, ahhoz hasonló szerkezetben és formában a kerület nevezetességeit gyűjtötte csokorba. Régi emlékek, ásatások és épületek sorsa elevenedik meg a lapokon, és kortársaink visszaemlékezései egyaránt szerepet kaptak benne. A könyv a korábbiakkal azonos B5 formában

és immár kemény borítóval jelent meg, 180 oldal terjedelemben.

Szintén január hónapban nyitották meg *Szalai Katalin* kódex-író és festő ambícióval megalkotó művész Belváros-Lipótváros Krónikája című kiállítását, amelynek kódexlapjait a Városház utcai Józsa Judit Galériában két hónapig lehetett megtekinteni. Napjaink kódexíró művészeinek köszönhetően jelenhetett meg a tárlata megnyitásával egyidejűleg azonos című kötete, a Belváros-Lipótváros Önkormányzata kiadásában, ez a gazdagon illusztrált kódex-

formára utaló könyv. A húsz kézzel festett kódexlap – melyen a mai V. kerület története jelenik meg – rövid ismertetései *Holló Szilvia* *Andrea* és *Szilágyi Rita* történészeknek köszönhető. A szövegek német és angol nyelven is olvashatók.

Vízny László

Pest első lóvasútja

A mai Kálvin térről indult

1866-ban egy új közlekedési eszköz jelent meg Pest városának főútjain, a kötött pályán futó lóvasút. Az első vonal a Széna tértől (mai neve Kálvin tér) Újpest határáig vezetett, biztosítva a nagyváros közvetlenebb kapcsolatát a fiatal községgel. Újpest területe több értékes házhellyel, telekkel a Károlyi család főtí birtokának részét képezte, így fejlődésében érdekelt volt a település alapítója gróf Károlyi István és fia, Károlyi Sándor...

Nem véletlen tehát, hogy a lóvasút megvalósításának szorgalmazójaként találjuk gróf Károlyi Sándort. 1863 októberében vezetésével tartotta értekezletét az a néhány fős vállalkozói csoport, amely elhatározta ennek az új utazási formának életre hívását. A szükséges előmunkálatokhoz helytartótanácsi hozzájárulást szereztek (1864), majd a mérnöki feladatok elvégzése után felmérték a forgalom várható nagyságát és kiszámították a leendő vonal műszaki és gazdasági paramétereit.

Részvényeket bocsátottak ki, melyek bevételeiből az

építésre szánt összeget kívánták biztosítani. Miután sikerült a megfelelő anyagi alapot előteremteni, végleges építési engedélyt kértek a Helytartótanácstól, amellyel már nem csak a pest-új-

Egyvágányú lóvasút a Kálvin téren (Fotó: Klösz György – BFL)

pesti vonalra, hanem minden Pest város területén létesítendő ló- és gőzüzemű vasút építésére vonatkozott. Az engedélyezési tárgyalás 1864 novemberében zajlott le.

1865. április 22-én a Helytartótanács kiadta az építéshez hozzájárulását. Ebben többek között kikötötték, hogy a pest-újpesti vonalat két esztendő alatt meg kell építeni, mert ellen-

kező esetben elvesz a koncesszió. Május 22-én az engedélyesek részvénytársaságot alapítottak Pesti Közúti Vaspálya Társaság (PKVT) néven, melynek első elnöke gróf Károlyi Sándor lett, ki e tisztségét 1874-ig viselte. A cég tényleges vezetése azonban Jellinek Mór közgazdász-nagykereskedő, mint

kívánták a forgalmat megindítani.

A vonal a Széna (ma Kálvin) téri végállomástól a mai Múzeum és Károly körúton, a Bajcsy Zsilinszky úton és a Váci úton vezetett a mai újpesti vasúti híd melletti végállomásáig...

A majdani főváros, Budapest első közúti vasútjának megnyitó ünnepségét 1866. július 30-án, délután 4 órakor tartották meg, a menetrendszerinti forgalom augusztus 1-jén indult... A kocsik nagy forgalmat bonyolítottak le, az első hónapban mintegy 57 ezren utaztak rajtuk. A zsúfoltság enyhítésének érdekében a PKVT újabb járműveket vásárolt, melyekkel a forgalmat vásár- és ünnepnapokon sűrítették. Az 1870-es évek elején Pest belvárosában a pályát kettősvágányúra építették át, külső szakaszán a kitérők hosszúságát növelték meg, bár a menetidő így is hosszú volt, több mint egy órán át tarthatott az utazás...

1896. május 30-tól már villamossal lehetett utazni a főváros és Újpest határától a Nyugati pályaudvarig...

(Részletek – Krizsán Sándor: *Lóvasutak Újpesten és Rákospalotán – Budapesti Helytörténeti Emlékkönyv III. Bp., 2007.*)

kereskedelmi igazgató kezében összpontosult.

Oktoberben, többszöri tárgyalások után megkezdődhetett az építkezés. A vasúti pálya 1435 mm-es normál nyomtávolsággal, egyvágányos kivitelben épült, a kocsik találkozására a vonal bizonyos pontjain kitérőket hoztak létre. Beszerezték a szükséges járműveket is, nyolc emeletes és négy egyszintes kocsival

Ferencvárosi séták

Helytörténeti nap 2016
a IX. kerületben

2016. június 25., szombat,
a Múzeumok Éjszakája napján

A Ferencvárosi Helytörténeti Egyesület a már jól ismert sárga alapszínű négyoldalas ismertetőjében nyújt tájékoztatást a Ferencvárosi

Ferencvárosi séták

Helytörténeti nap a IX. kerületben

Helytörténeti Gyűjteménnyel közösen szervezett, június 25-i ferencvárosi Helytörténeti napról. Egész napos rendezvényüket az elmúlt évektől eltérően nem május végére, június elejére, hanem a Múzeumok Éjszakájának napjára időzítették.

Rendezvénysorozatuk három alappilléren nyugszik: tematikus helytörténeti-helyismereti sétákon, filmvetítések, kiállításokon.

A délelőtt 10 órakor induló helytörténeti sétájukon Ferencváros egyik legrégebbi utcáját, a Lónyay utcát ismertetik, majd a séta résztvevői egy kis vetélkedőn adhatnak számot a korábban látottakról. Múzeumtól múzeumig mesél a múlt alcímű sétájuk délután 4 órakor kezdődik – a Nemzeti Múzeumtól az Iparművészeti Múzeumig terjedő területet járják be. A 17.45-kor indu-

lók már hagyományosan a József Attila gyermekkorának legfontosabb helyszíneit érintik.

A Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjteményben szinte óránkénti kezdéssel 45 perces filmvetítéseket hirdetnek, korabeli filmhíradókból, dokumentumfilmekből.

Kiállítási ajánlatuk a helytörténeti gyűjtemény látnivalóinak megtekintését ajánlja: a Ferencvárosi évszázadok című állandó tárlatot, a Légies Budapest és a Ferencvárosi helyszínelők című időszaki kiállításokat.

Mahunka Imre Gyermeküdülő

Szegény és beteg gyerekeknek szánták

Mahunka Imre 1859-ben született az egy utcából álló Albertfalva Budával határos oldalán. Édesapja, a községi bírónak is megválasztott Mahunka Alajos a családi tradíciónak megfelelően asztalosnak taníttatta gyermekét.

A ház az utca felől (Fotó: Neményi Margit)

A fiatal Mahunka felszabadult tanoncként Párizsban, Londonban majd Münchenben tanulta ki a szakma mesterfogásait. Hazatérve Budapesten telepedett le, saját üzemet nyitott, de miniszteri biztostként az iparoktatásban is hasznosította külföldön szerzett tapasztalatait. Magas színvonalon előállított bútoraiért az 1900-as párizsi világkiállításon aranyérmét kapott, és nem sokkal később a császári és királyi udvari szállító címet is elnyerte.

Kovács Adéllal kötött házasságot, gyermekük azonban nem született. 1902-ben a II. kerületi Kavics utcában megvásároltak egy dupla telket, ahová nyári lakóházuk épült. A villát Stobbe Adolf tervezte, a földszinten úriszoba, ebédlő, szalon, háló, a fürdő, a konyha, a kamra és a cselédszoba volt, az alagsort a házmesterlakás, a mosókonyha és a borpince foglalta el. Télen Józsefvárosban, Rigó utcai bérházukban laktak, közel a Német utcai bútorüzemhez.

Mahunka Imre fővárosi törvényhatósági bizottsági tag, nemzetgyűlési képviselő hosszas betegség után 1923. szeptember 10-én hunyt el. Vagyonának több mint a felét szülőfaluja kapta katolikus templom építésére. Felesége 1930-ban a Kavics utca 9. szám alatti nyaralójukat a fővárosnak adományozta, az épület kertjében felállíttatta saját szobrukat, melyet Kisfaludi Strobl Zsigmond készített. A Mahunka

Imre Gyermeküdülő 25 szegény óvodás gyermeknek biztosított helyet.

1932 tavaszán Mahunka özvegye is meghalt, az üdülő kibővítését már nem érte meg: a főváros megbízásából Fridrich Lajos 30 000 pengős költséggel emeletet épített a házra, nagy ebédlővel, 1 játszó-, 2 személyzeti-, 1 elkülönítő-, 1 háló-, 1 fürdőszobával, 2 hálóteremmel, ruhatárral, irodával és csoportos mosdóval. A 600 négyzetméteresre növelt intézetet 1936. május 27-én Horthy Miklósné avatta fel.

A Mahunka Imre Gyermeküdülőbe a legszegényebb társadalmi osztály egészségileg rászorult 3–5 év közötti gyermekei kerültek, egyszerre ötvenen. A beutalandó óvodásokat a kerületi hölgybizottságok válogatták ki, és egy hónapra gondozásba vette őket az intézet.

A bentlakó orvos az ellátás mellé 800 pengős tiszteletdíjat kapott évente, a vezető óvónő évi 1995 pengő fizetést. A házvezetőnő havi száz pengőért, a gondozónő, a 3 dajka, a mindenek havi 50 pengőért, a fűtő kilencvenért dolgozott, a mo-

A szobor talpazatára vésett szöveg utolsó mondatai: **Kedves gyermekek, legyetek vidámak, egészségesek testben és lélekben! Az Isten áldása legyen rajtatok. 1931** (Fotó: Gyurica)

sónőnek napi öt, a napszámoknak négy pengő járt.

A gyermeküdülő 1948 után Móra Ferenc Óvoda és Nevelőotthon néven működött, 1989-ben a Csalogány utcai iskola és diákotthon óvodai részlege lett. 2010-ben dr. Máté Róbert albertfalvai pszichiáter tudomást szerzett Mahunka Imre és felesége elhanyagolt szobráról, és a főváros (tulajdonjogának megtartásával) hozzájárult, hogy a XI. kerületbe szállítsák, és ott állítsák fel. A Kavics utcai ingatlan a Fővárosi Önkormányzaté, nyolc éve üresen áll, bérbeadó.

Verrasztó Gábor

Az Év Kiállítása

József Attila Emlékhely – Eszmélet

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület a Nemzeti Múzeum kertjében május 21-én és 22-én rendezett Múzeumok majálisán az Év Kiállítása 2015 elismerést a ferencvárosi József Attila Emlékhely Eszmélet című kiállításának ítélte meg. A muzeológusok civil szervezete pályázatának célja már hatodik éve az, hogy az évente átadott díjkkal az eredeti ötleteket alkalmazó

legnívósabb állandó vagy időszakos kiállítás hatékony, korszerű kiállítási kommunikációját jó példaként állítsa a magyar múzeumi szakma elé.

A Petőfi Irodalmi Múzeum tervei alapján és finanszírozásával 2015 tavaszán megnyitott tárlatot a szakmai zsűri 14 pályázó intézmény kiállításából választotta ki és díjazta. Indoklásuk szerint az Eszmélet kiállítás kis területen

Újszerű, interaktív multimédiás eszközök az Eszmélet kiállításon (Fotó: www.pulszky.hu)

egy egész élettörténetet tömörít igényesen, szellősen, átláthatóan, újszerű, interaktív multimédiás eszközökkel. A tárlat kurátora *H. Bagó Ilona*, megvalósításában közre-

működött *Kemény Gyula* (látványterv), *Mag Ildikó* (belsőépítész), *Széki András* (arculat és tipográfia), a MÉDÁLIÁK Művészeti Kulturális és Oktatási Egyesület.

Steindl Imre

A gótikus díszítőformák mestere

Steindl Imre neogótikus Országház terve (Fotó: sulinet.hu)

Polgári családban, 1839. október 29-én született Pesten Steindl Imre. Tanulmányait a pesti belvárosi főreálban végezte. Ezután a bécsi kőfaragóból lett akadémiai tanárnak, Schmidt Frigyesnek tanítványa – Steindl 31 éves korában már a pesti műegyetem „középkori építészet rendes tanára”.

Első műveiben a gótikus építészeti, Schmidt tanárá-

nak stílusa érvényesül. Igen jelentős pesti munkája a Váci utcai Újvárosháza a gótika jegyében született. A reneszánsz átformálás és a végleges kivitelezés terveit jó barátja és munkatársa, Schulek Frigyes végezte el. A kék színű majolika burkolati elemeket Marchenke Vilmos szobrász-keramikus készíttette. A kerámiákat a pécsi Zsolnay gyár termékére cserélték 1990-ben.

Az 1870-es években Steindl megismerkedett Zsolnay Vilmosmal, kapcsolatuk végig is kísérte egész életüket. Steindl biztatására (kérésére) kezdett Zsolnay a terrakotta továbbfejlesztésére és új építési anyagok létrehozásához. Az évtizedekig tartó kísérletezés célja és eredménye, hogy a terrakotta és téglá építészeti anyagát a kőhöz hasonló tartós időtálló anyag váltsa fel. Ezen kísérletek végeredménye a világhírű pirogránit. Az első kísérletek eredménye a Steindl-massza volt! Ezt az anyagot használta fel Steindl a műegyetem régi épületeinek tervezésekor a Trefort kertben. A kivitelező építőmester a Kauserek építész dinasztiájának egyike, Kausser János volt – emléküket ma is őrzi a józsefvárosi Kőfaragó utca.

A Váci utcai Újvárosháza díszterme

A budapesti Országház pályázatán Steindl Imre terve vitte el a pálmát. A pesti Duna-part ékessége, méltó a Dunához. Steindl elképzelésében a kiválasztott anyag a teljes homlokzati felületre a kerámia volt. A kőanyag hívei azonban diadalmaszkodtak. A csipkés és gazdagon díszített faragott puha mészkö szinte az első perctől, az építés közben már jelezte, hogy nem állja ki az idő próbáját, és évtizedekig tartó felújítással kemény mészköre kellett azt cserélni.

Vízy

VI. Szoborünnep

Nyitóprogramja a Kossuth téren volt

Az Ybl Egyesület hatodik alkalommal rendezte meg május 29. és június 4. között a Magyar szobrászok és épí-

tészek – Közsobrok – Épületszobrászat című rendezvényt. A rendezvény sorozatát. Idei nyitóprogramját a megújult Kossuth téren tartották, amelyet az Országgyűlés 2011-ben kiemelt nemzeti emlékhellyé nyilvánított.

A Kossuth Lajost és a Batthyány-kormány többi nyolc tagját bemutató, Horvay János 1927-ben felavatott szoborcsoportját a Rákosi korszakban távolították el a Parlament elől. (A Városunk 2008/1. számában Egy „levál-

A Kossuth-emlékmű újraavatása (Fotó: www.nyugat.hu)

tott” Kossuth-szobor címmel hívtuk fel a figyelmet a néhai Kossuth-szoborcsoport történetére – a szerk.)

„A közel 8 hektáros terület teljes térfelületén átépült, Parlamenti Látogatóközpont és háromszintes mélygarázs, új kiállítási területek kerültek kialakításra. A Wellisch palota rekonstrukcióján kívül megújult a Rákóczi-szobor, újra felállították az eredeti

Kossuth-szoborkompozíciót, az Andrassy-szobrot és a Tisza-szoborkompozíciót.” – olvashattuk az Ybl Egyesület programjában. A helyszíni bejárás során Wachsler Tamás (Steindl Imre programiroda vezetője), Tima Zoltán (Ybl-díjas vezető építész – Látogató tér) Bánáti Béla építész (Wellisch-palota) mutatták be a megújult Kossuth tér látnivalóit.

Gróf Tisza István szoborkompozíció

RÓLUNK – RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

Az egyesület Elnöksége március 10-én a fővárosi levéltárban tartott ülésén hangzott el: Folytatódtak Balázs Attila szervezésében a Budapesti Históriaik előadástjei, működtették a Budapesti Helytörténeti Portált, kiadták a Városunk 2016/1. számát. A Társaságot ismét közhasznú besorolású szervezetté sorolták. Az NKA pályázati támogatásának elmaradása miatt Budapest nemzetiségeivel foglalkozó szakmai konferenciájukat viszont nem tudják megvalósítani.

Az Ellenőrző és Számvizsgáló Bizottság (ESZB) elnöke, Fericsán Kálmánné ismertette az egyesület 2015. évi tevékenysége és gazdálkodása február 17-i bizottsági ellenőrzése tapasztalatait:

Az ESZB megállapította, hogy a vizsgált időszakban az egyesület az előírásoknak eleget téve működött, feladatait színvonalasan látta el.

Dr. Fodor Péter, a FSZEK főigazgatója, Breinich Gábor elnök és Gábel Tibor titkár (Fotó: Oláh Albert)

Utána az Elnökség több írásbeli tervezetet – a 2015. évi egyesületi éves beszámolót, a 2016. évi munka

és költségvetési tervet véleményezte.

Az Egyebek napirendi pontnál a Honismereti Szövetség kitüntetései az Elnökség az alábbiakat terjesztette fel: Honismereti Munkáért emlékéremre dr. Róbert Péter (XIII. kerületi

város könyvtára állami támogatásnak köszönhetően tudja alacsonyán tartani tagsági díjait – ha ez nem lenne, akkor 12 000 és 14 000 forint közötti lenne az éves tagdíj. Céljuk olvasóbarát könyvtár üzemeltetése, mely törekszik az esélyegyenlőségek mérséklésére, hagyományos és virtuális könyvtári szolgáltatásaival egyaránt.

Ezt követően Breinich Gábor, a Társaság elnöke Társaság negyedszázados tevékenységét ismertette, majd alapító, egyben jelenleg is tagjainak munkájáról (dr. Bolla Dezső, Bóta Piroska, Karacs Zsigmond) díszoklevél átadásával emlékezett meg. A Honismereti Szövetség elnöke, Debreczeni Droppán Béla a szövetség középkori kódexek világát felidéz, kézzel készített egyedi emléklapjának átadásával emlékezett meg jubileumunkról.

A Társaság 2015. évi tevékenysége és gazdálkodása ellenőrzése során tapasztalatról Fericsán Kálmánné, az ESZB elnöke számolt be, azonosan az Elnökség ülésén elhangzottakkal.

A 2015. évi tevékenységükről az egyesületi éves beszámolót és a közhasznúsági mellékletet, valamint a 2016. évi munka és költségvetési tervet Gábel Tibor titkár írásban terjesztette elő. Előterjesztéseit szóban is összefoglalta és az egyesület 2015. évi tevékenységét bemutató képek vetítésével illesztette.

Az Egyebek napirendi ponton belül foglalkoztak a júliusi, XLIV. Országos Honismereti Akadémiával (Makó, 2016. július 3–8.; témája: Történelmi sorsfordulóink – Gellért püspöktől Bálint Sándorig), majd a FSZEK Ezüsttermében Társaságunk alapításáról, első éveiről egy dokumentum kiállítását tekintettek meg.

helytörténész); Honismereti Munkáért Emléklapra Bartos Mihály (XXII. kerületi tagunk, helytörténész), Neubrandt Istvánné (az óbudai Brauhaxler... egyesület titkára), Kadlecovits Géza (IV. kerületi tagunk, helytörténész).

Május 6-án a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) Központi Könyvtárának Dísztermében tartott negyedszázados jubileumi ünnepi közgyűlése bevezetőjeként dr. Fodor Péter, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója tartott előadást a könyvtár tevékenységéről: A főváros nyilvános könyvtára 1904 októberében nyílt meg. 1914-től a városházáról a mai Ferenczy utcai iskolaépületbe költözött. A főváros megvásárolta a Wenckheim-palotát – a könyvtárpalota az átalakítás után 1931-ben nyitotta meg kapuit. A központi könyvtár épületének újabb rekonstrukcióját 2001-ben fejezték be. Napjainkban a központi könyvtár mellett 49 tagkönyvtár működik. A fő-

Budapesti Históriaik

A Budapesti Honismereti Társaság Budapesti Históriaik című előadást-sorozatát minden hónap első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel Budapest Főváros Levéltára Gárdonyi Albert termében tartjuk (Budapest, XIII. ker., Teve u. 3–5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Október 5.

- A másik Gárdonyi
- Előadó: Horváth J. András, főlevéltáros, főosztályvezető-helyettes
- Évforduló: 175 éve született Schulek Frigyes
- Előadó: Rosch Gábor építész

November 2.

- A fővárosi sajtó kezdetei
- Előadó: Buzinkay Géza történész, ny. főigazgató
- Régészeti kutatások a vári liftek építéskor
- Előadó: Bencze Zoltán régész, ny. osztályvezető

December 7.

- A Népszínház utca története
- Előadó: Maczó Balázs muzeológus
- Ügynökök! Besúgók! Örömmel vagy kényszerrel? – 1956 utáni megtorlások
- Előadó: Bóta Piroska népdalkör vezető

Budapesti Honismereti Társaság

Negyedszázados jubileum

A Társaság működését a Fővárosi Bíróság 25 éve, 1991. augusztus 8-i határozatával engedélyezte. A Társaság első választott vezető tisztségviselői dr. Rédey Pál

si honismeret hatékony eszköze, a 2003-ban elkezdett Budapesti Históriai előadást sorozatunk, valamint a 2005-től működő Budapesti Helytörténeti Portálunk a fő-

Dokumentumok a közgyűlésen az egyesület első éveiből

(elnök), dr. Bolla Dezső (alelnök), Bóta Piroska (titkár), Elnöksége tagjai Bíró Ferencné, Janek Éva, dr. Mód Aladárné, dr. Morvay Péter voltak. Első székhelyének a Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény adott helyet. Titkárai két évente cserélődtek (Bóta Piroska, Virág Miklós, Nagy Ferenc), míg 1996 őszétől máig Gábrriel Tibor látja el a titkári feladatokat. Napjainkban is élő fő tevékenysége az 1998-ban útjára indult Városunk-Budapesti Honismereti Híradó című kiadványunk a főváro-

városi/kerületi fenntartású közgyűjteményeknek és civil szervezeteknek is lehetőséget adott. Ezeket a hatékony eszközöket a Társaság évről-évre nehezen megszerzett pályázati támogatásokból finanszírozza. Jelenleg két intézmény közvetlenül is segíti működését: az újpesti Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény és Budapest Főváros Levéltára. Az egyesület első éveiről egy dokumentum kiállítással is megemlékeztünk közgyűlésünkön.

breinich

Gratulálunk

Nemzeti ünnepünk, az 1848-as forradalom és szabadságharc alkalmából *Balog Zoltán*, az emberi erőforrások minisztere március 11-én a Pesti Vigadóban állami kitüntetésekkel adta át.

Kiadványunk szerkesztőbizottságának tagja, *Buda Attila* irodalomtörténész, bibliográfus, az ELTE BTK Magyar Irodalom és Kultúratudományi Intézete Toldy Ferenc Könyvtárának vezetője kiemelkedő színvonalú munkásságáért a Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozata kitüntetéssel vehette át.

Miért nézzem meg a www.bpht.hu-t?

Mert a Budapesti Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legrovidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát és repertóriumait;
- a Budapesti Históriaiák 131 előadásának szerkesztett változatait.

Csak ezekért!

Már nem érthette meg 95. születésnapját Skultéty Csaba, az újságíró, író és publicista, aki Ambrus Márton álnéven 1951-től 33 éven át a Szabad Európa Rádió (SZER) munkatársa volt.

Az egykori Ung vármegyében, Nagykaposon, 1920. december 31-én született. Első diplomáját a Közgazdasági Egyetemen kapta meg. A szovjet hadifogságból Romániában szökött meg. Budapesten a külügyi vonalon kezdett dolgozni, aktívan részt vett a csehszlovák-magyar lakosságcserében. A Kiszgazdapárt felszámolása után 1947-ben még be nem vont útlevelel Párizsba utazott. Franciaor-

In memoriam

Skultéty Csaba (1920–2015)

szágban nemzetközi jogi, később politológiai diplomát szerzett – megélhetését a SZER biztosította, ahol 13 évig hírszerkesztőként, később külpolitikai szerkesztőként dolgozott.

A rendszerváltoztatás után rögtön visszatért Budapestre. 2006-tól haláláig a Budapesti Honismereti Társaság tagja volt. Több önálló kötete jelent meg, rendszeresen publikált a Trianoni Szemlében, tagja volt szerkesztő bizottságának.

2009-ben az Országos Széchenyi Könyvtárnak ajándékozta Fiuméhez kapcsolódó magángyűjteményét, amelyet Fiume magyar emlékezete címmel a könyvtár az átvétel után rögtön kiállított, és vándorkiállításaként is hasznosított. Szülőhelye díszpolgárrá választotta, legmagasabb kitüntetése a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje (2000-ben) volt.

2015. december 15-én távozott közülünk, a tabáni Alexandriai Szent Katalin-templomban 2016. január 22-én búcsúztatták. Másnap temették, Badacsonytomajon, hétvégi házának településén. Emlékét kegyelettel őrizzük.

Óbudai Múzeum

Vezető: Népešsy Noémi,
tel./fax: 250-1020
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K–V: 10–18 óra.

**Neogrády László
Helytörténeti Gyűjtemény**

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
nyitva: K–P: 10–17, Szo: 10–14 óra.

**Ferencvárosi Helytörténeti
Gyűjtemény**

Vezető: Gönczi Ambrus, tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K–P: 12–18, Szo: 10–14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos, tel.: 261-5569,
cím: 1102 Bp., Halom u. 37/b.,
nyitva: H, K, Sz, P: 10–14, Cs: 14–18 óra.

**Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti
Gyűjtemény**

Vezető: Beleznay Andor,
tel.: 208-6635,
cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K, Cs, Szo: 14–18 óra.

**Etele XI. kerületi Helytörténeti
Gyűjtemény**

Vezető: Bánpatáki Ádám,
tel.: 06-70-492-5492,
cím: 1116 Bp., Gyékényes u. 45.,
nyitva: H–P: 10–19 óra.

**Hegyvidéki Helytörténeti
Gyűjtemény és Galéria**

Vezető: Balázs Attila, tel.: 457-0501,
cím: 1126 Bp., Beethoven u. 1/b.,
nyitva: K, Cs, P: 10–18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Munkatárs:
Dr. Simonné Hortobágyi Zsuzsanna,
tel.: 06-30-453-3693,
cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
nyitva: K–Cs: 11–17, P: 9–16 óra.

**Samodai József Zuglói Helytörténeti
Műhely**

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Millisits Máté
tel.: 220-6777; 06-70-675-8393
cím: 1146 Bp., Hermina u. 3.
nyitva: időegyeztetés alapján

**Rákospalota, Pestújhely és Újpalota
Helytörténeti Gyűjteménye**

Vezető: Kiss Emília, tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K, Cs: 10–16, Sze: 14–18,
Szo: 10–14. óra

Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Széman Richárd, tel: 401-0866,
cím: 1165 Bp., Veres Péter út 157.,
nyitva: H–Cs: 10–16 óra.

**Erdős Renée Ház Muzeális
Gyűjtemény és Kiállítóterem**

Vezető: Ádám Ferenc,
tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,

cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K–V: 14–18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa,
tel.: 281-1619,
cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
Nyitva: K–P: 14–18 óra, páros heteken
Szo: 10–14 óra.

Tomory Lajos Múzeum

Vezető: Heilau Zsuzsanna,
tel.: 290-1585, 06-20-316-9885
postacím: 1181 Bp.,
Kondor Béla sétány 10.
nyitva: K: 10–18, Sze–Szo: 14–18 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvarny Ildikó,
tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K–V: 10–18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

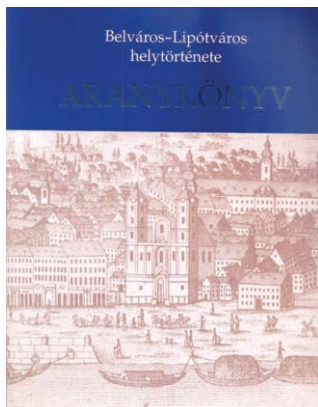
Vezető: Molnár Krisztián, tel.: 278-2747
cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
nyitva: Sze: 8–14.30, P: 14–18,
Szo: 9–13 óra.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Látogatás előzetes bejelentkezéssel: Appel
Péter – 06-20-447-8333)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona, tel.: 285-2746,
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105.,
nyitva: Sze–P: 14–18 óra.

Aranykönyv

Belváros–Lipótváros helytörténete

Belváros–Lipótváros Önkormányzata kiadásában jelent meg Víz László Aranykönyv Belváros–Lipótváros helytörténete című kötete, melyet április 14-én a Sütő utcai Zsimbi Galériában méltatott Kacs Kovics Fruzsina, a Kincses Belváros Egyesület elnöke az alábbiak szerint: „...Szépen szerkesztett, világosan, jól olvasható a szövege, gyönyörűek a fotói, amik ráadásul a szerző alkotásai és sugárzik belőlük a

városrészt, az építészet és a fotózás szeretete... Hamarosan kiderül, hogy ebben a teremben Víz László az, aki valószínűleg a legrégebben van kapcsolatban a kerületi helytörténettel. Egy híján hatvan éve tanúja annak, ami kerületünkben történik...

A könyv egy papírra vetett gondolatsor, amely a közel 60 éves kerületi helytörténeti tevékenység egyes részeit emeli ki. Alapul azok a kiállítások, rendezvények, előadások szolgálták, amik az Arany János utca 10-ben, egykori Brüll házban kaptak helyet.

Azt elemzi, milyen helyek köthetők egy-egy eseményhez, személyhez, milyen események, vagy személyek köthetők egy-egy helyhez. E viszonyokból alakul ki a kö-

tetben a helytörténet. S miért aranykönyv? Mert a gondolatok az Arany János utcai házban megtartott események alapján születtek...

Víz László gondolatszövege, történetei egy-egy helyszínnel kapcsolatban a zene, az irodalom, a történelem irányába is elvezet. Helyválasztásai, témaválasztásai szubjektívek, arról mesél, ami valamilyen szempontból számára személy szerint fontos.

Így esik szó a közelmúltban elhunyt Czétényi Piroskáról, Hegedűs Margitról, Vákár Tiborról és több építészről, akiknek tevékenysége révén alakult ki a Belváros-Lipótvárosnak az az arculata amit ma otthonunknak nevezünk...”

Az elegáns kivitelű, matt műnyomó papírt alkalmazó négyszínnyomású, 120 oldalas kötet alkotója négy évtizedes hivatali munkája során a fővárosi műemlékvédelem alakítója volt, emellett 1980-tól napjainkig az V. kerületi helytörténeti klub vezetője.

Hímezések és faragások

Az Albertfalvai Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény *Benyó Éva* és *Jedlowszki Rezső* népi iparművész anyagaiból kiállítását *Hímezések és Faragások* címmel április 28-án nyitotta meg. A látlat vendégeit a gyűjtemény képviselőjében *Ürmös Péter* köszöntötte, a kiállítást Jedlowszki Rezső nyitotta meg.

Újbuda kiállításai

Csonka Jánostól a Gellért-hegyig

Hosszas előkészítés után február 6-án a Gyékényes utcai Albertfalvi Községi Házban nyílt meg az Etele Helytörténeti Gyűjtemény két állandó, valamint időszakos kiállítása. A kiállítóhely az Erőmű utcából költözött ide.

Csonka János (1852–1939) egyik legjelentősebb feltalálónk, a Műszaki Egyetemen hallgatott előadásokat ahol műhelyvezetőként is dolgozott. A Magyar Posta számára motoros triciklit tervezett, a postautó számára alvázat. Utóbbi 1905. május 31-én indult próbaújtára, ez egyben a magyar autógyártás kezdő dátuma is. Az első világháború miatt a gépgyárak a hadsereg igényeit szolgálták ki, így a Csonka-féle autók sorozatgyártására nem került sor.

Nyugdíjba vonulása után a Fehérvári úton megalapí-

totta a Csonka János Gépgyár Rt-t. 1893-ban, másodikként a világon, Bánki Donáttal szabadalmaztatották a porlasztót, 1890-ben pedig elkészült az általuk tervezett benzinmotor. Kiállításunkban látható többek között a motoros tricikli méretarányos mása, egy 1905-ben tervezett tűzoltóautó makettje, egy működő motor imitáció, Csonka János mérőeszközei és Bánki Donát személyes tárgyai.

Karinthy Frigyes (1887–1938) író, költő Budapesten született értelmiségi családba. Írt verseket, regényeket, színdarabokat. Ismertséget az Így írtok ti című paródiakötet hozott számára. Szóalkotásai (halandzsa), kifejezései ("magyarázom a bizonyítványomat") a köznyelv részévé váltak. 1936-ban agyadaganattal műtötték, ekkor írta élmé-

nyeiről Az utazás a koponyám körül című művét. Műfordításai is kiemelkedőek (Micimackó). Törzsvendége volt kerületünk legendás kávéházának, a Hadiknak, ezért döntöttünk úgy, hogy állandó kiállításunk második helyiségében íróasztalát, foteljeit, írógépét, használati és dísz tárgyait állítjuk ki.

Első időszakos kiállításunk témájául a Gellért-hegyet választottuk. A tablók a keltáktól a Szent Gellért legendán keresztül a hegy forrásvizeinek felhasználásán keresztül számos érdekes té-

mát ölelnek fel. Szóba kerülnek a Gellért-hegyen található boszorkányok, a csillagvizsgáló, a Citadella felépítése, a hegy parkosítása és a Gellért Szálló létrejötte. A történetet a Sziklatemplom és a második világháborús bunker kialakítása, valamint a mai Szabadság-szobor felállítására zárja. Megtekinthetőek eredeti, második világháborús, légoltalmi helyeken használt tárgyak, a Sziklatemplom relikviái, valamint egy Gellért Szálló által kölcsönzött teakészlet.

Bánpataki Ádám

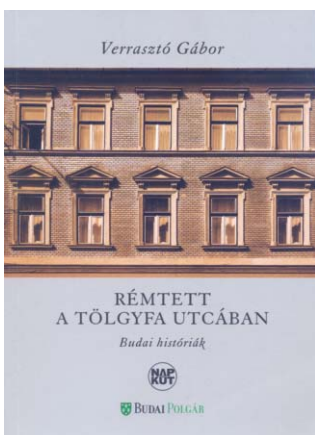

Csonka János emlékszobája

(Fotó: Etele Helytörténeti Gyűjtemény)

Budai históriák

Verrasztó Gábor könyveiről

Nyolcadik kötete jelent meg decemberben a Budai históriák elnevezésű sorozatnak, amely a kötetek szerzője, Verrasztó Gábor, és a sorozatot megjelentető Napkút Kiadó együttműködésének eredménye.

A kötetekben közölt, olvasmányosan megírt törté-

netek szereplői budaiak, egykor itt élt hírességek és hétköznapi emberek. Érdekes emberek emlékét idézik fel minden írásukban, akik „véletlenül” Budán, sokszor a mai II. kerület valamely épületében éltek, vagy nyaranta ott üdültek.

Ezeknek címei – Vendéglő az Országúton, Marczibányi István, Széll Kálmán és a Moszkva tér, Auguszt, a tsemege-tsináló – is már sejtetik, hogy bizony itt budaiakról olvashatunk. Utolsó kötetük a hangzatos Rémtett a Tölgyfa utcában nevet viseli: kerekben harminc históriájának egyike csak azonban az 1926-ban halálra ítélt Léderer Gusztáv és felesége története, akiről egy korabeli kuplé is megemlékezett.

Olvashatunk itt az erdélyi származású Tökés Anna színésznőről és rózsadombi Gábor Áron utcai villájáról. Megismerhetjük az 1868-ban megnyitott Magyar Királyi Országos Téboldya történetét, de tudomást szerezhetünk a Margit körút egykori fakocka burkolatáról, vagy a pasaréti úton élő Kozma család (Kozma Gyula: 1853–1910, iskolaigaz-

gató, író; Kozma Jenő: 1879–1943, több mint három évtizedig székesfővárosi képviselő, ismert kormánypárti politikus...) életéről. A Széna tér múltja is feltűnik: a Magyar Nemzeti Forradalmi Bizottmány – vezetője Dudás József technikus volt – rendeletekkel igyekezett '56-ban a budai polgárság életén segíteni.

g. t.

Kommunizmus Áldozatainak Emléknapja

A GULAG-okban Elpusztultak Emlékének Megörökítésére Alapítvány a Kommunizmus Áldozatainak Emléknapja alkalmából február 24-én, az V. kerületi Honvéd téren, a Gulag Rabok Emlékmű koszorúzásával rótt a le tiszteletét. A megjelenteket dr. Rétvári Bence államtitkár, országgyűlési képviselő köszöntötte, a megemlékezésért Szakály Sándor történész, a VERITAS Történetkutató Intézet főigazgatója tartotta.

Négy terem – három kiállítás

Régészeti feltárástól a légi felvételekig

A terem közepén sírfeltárás enteriőre

A Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjteményben június 2-án a „Ferencvárosi helyszínelők” – Régészeti feltárás a Csarnok téren című fotókiállítást dr. Bácskai János, Ferencváros polgármestere nyitotta meg, a megjelenteket Gönczi Ambrus gyűjteményvezető köszöntötte. Közgyűjteményünk középső termében ötletesen szerkesztett tablókról kapunk betekintést a Csarnok téri régészeti ásatás helyszínének múltjáról, a feltárás menetéről, a feltárt leletanyagról. A terem közepére helyezett, sírfeltárást ábrázoló enteriőr teszi egyedivé kiállításukat – ennek ötletgazdája és kivitelezője Winkelmayer Zoltán,

gyar Eszter ásatási technikus, Viemann Zolt és Kevevári Zolt geodéta, Szabó Krisztina, Józsa Júlia, Péter Attila, Lukács Balázs restaurátorok munkája előtt tisztelgünk” – olvashattuk a tárlat meghívójában.

A ferencvárosi megnyitón résztvevők a szomszédos két teremben más kiállításokat is megtekinthettek. A bejáratától jobbra nyíló kisebb helységben Ferencváros évszázadai címmel egy állandó kiállítást találtunk, melyben a archív iratjellegre utaló zöld-

a gyűjtemény munkatársa volt.

„A kiállítással dr. Tóth Anikó ásatásvezető régész, Gyenes Gábor, Szolnoki Tamás és Ma-

keretes tablók sorát szerény tárgyi anyaggal is kiegészítették. A gyűjtemény harmadik kiállítótermében szintén egy tablókiállítás várta a látogatókat, a nyolcvanas évek elején Budapestről készített légi felvételekkel. Közük volt a néhai Mária Valéria telep helyére 1981-ig

Ferencváros évszázadai

A József Attila lakótelep a 80-as években

Ezerarcú Erzsébetváros

Legenda Közművelődési Egyesület

Ismét kézbe vehették a VII. kerület múltja iránt érdeklődők az Ezerarcú Erzsébetváros című, albumszerű kötet második kiadását és ráadásként angol nyelvű változatát is.

Szerzőpárja, Koltai Gábor és Rácz Attila a történészek és levéltárosok által alapított Legenda Közművelődési Egyesület tagjai, akárcsak a korábban kiadott, kerületi helytörténettel foglalkozó

könyveké (Valló Judit: Képzelt Csikágó, Perczell Olivér: Ipar és kereskedelem Erzsébetvárosban).

Fővárosunk egyik régi kerülete, Erzsébetváros múltját és jelenét egyaránt érintő tematikus fejezetei révén (története, vallási élet, iskolák-kör-

házak-közgyűjtemények, filmszínházak, vendéglátás, közlekedés, erzsébetvárosi séta) ez a kötet alapvetően a kerület polgári civilizációját ismerteti, albumszerű formájából adódóan a képi megjelenítésre helyezve a hangsúlyt.

A könyvünkben így a néhai székesfőváros és napjaink fővárosának élete egymásra rakódva élményszerűen jelenik meg, a néhai

épített József Attila lakótelep, amely 207 különálló házban 26 000 embernek adott otthont.

A gyűjtemény kiállítói tevékenysége jól példázza azt a gondot, amivel a helytörténeti gyűjtemények vezetői szembesülnek: állandó helytörténeti kiállítás legyen, vagy időszakos tárlatok sora? Szerencsés esetben a kerületi képzőművészeti galéria tevékenység és a helytörténeti gyűjtemény különválasztva működik – mivel más szakterületek. A helytörténeti gyűjtemény egy nagy állandó kiállítást tart fenn, és a mellette lévő teremben, vagy más helyszínen egy vagy több időszakos tárlatot rendez évente, amelyet minimum két szakalkalmazott és kisegítő személyzet (teremőrök, takarítók, stb.) munkája tesz lehetővé.

gábor

múlt és a modern kerület egyfajta szimbiózisaként.

Fotói jól kiválasztottak, archív felvételei Budapest Főváros Önkormányzata három nagy közgyűjteményéből (FSZEK, BFL, BTM) és a Fortepan gyűjteményéből származnak.

A 204 oldalas, matt műnyomó papírra készült, négy színnyomású kötet a 21. századhoz méltó alkotás, tartalmát és képi anyagát tekintve egyaránt – Erzsébetváros Önkormányzatának köszönhetően valósult meg.

Elágazások

Megújult az állandó kiállítás

A XVII. kerületet alkotó, egykor önálló négy települést bemutató helytörténeti tárlatot Elágazások címmel nyitották meg március 4-én az Erdős Renée Ház Muzeá-

lis Gyűjtemény és Kiállítóteremben. A megújult állandó kiállításon dr. Sepsey Tamásné dr. Víg Annamária, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Közgyűjteményi

„Eligazító táblák” a terem közepén

Főosztályának vezetője köszöntötte a megjelenteket, majd dr. Farbak Péter, a Budapesti Történeti Múzeum főigazgatója nyitotta meg a tárlatot.

Új „ruhát” kapott az Erdős Renée villa is, a homlokzati faelemeinek rekonstrukciója révén – ismertette Riz Levente, Rákosmente polgármestere.

A két teremben lévő tárlat szakmai bemutatását Ádám Ferenc, történész-muzeológus, a gyűjtemény vezetője, a kiállítás kurátora vállalta fel. Az első terem közepén a kerületet alkotó néhai négy település anyagára mutató „eligazító táblák” segíti a tájékozódást, és egyben hangsúlyozza múltját, jelenét. Mind a négy egykori település történeti múltját tablón elhelyezett térképek, fotók, korabeli dokumentumok, és egy-egy rövid ösz-

szefoglaló ismerteti. A többletet „településenként” kihe-lyezett képernyők adják, melyek egy-egy narrátor vezetésével részletesebb információkkal szolgálnak az érdeklődők számára Rákoshegy, Rákoscsaba, Rákoskeresztúr és Rákosliget történeti múltjáról. Tárlat vezetésekor az oldalfalak felső szegélyén végigfutó kisvasút sípól, majd pöfögve gurul át az egyik községet bemutató anyagtól a másik község ismertetéséig – jelképezve azt, hogy milyen fontos volt a vasút szerepe a településeik életében.

A második teremben a paraszti múlt relikviái sorakoznak – nádtető alatti főbb egységei egy módosabb gazda tisztaszobájának berendezése és egy világoskék-re festett konyhai garnitúra, az elmaradhatatlan festett tányérokkal a falon.

Klauzál 150

A Klauzál Gábor Társaság tárlata

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budafoki Könyvtárában május 18-ától látogatható Klauzál 150 címmel a Klauzál Gábor Társaság kiállítása. A tárlat anyagát a szervezet tagjainak magángyűjteményeiből Bartos Mihály állította össze, a kiállítást Sándor P. Tibor, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének vezetője nyitotta meg.

Klauzál Gábor (1804–1866) – ügyvéd, táblabíró, országgyűlési követ és képviselő, miniszter, kistétényi birtokos és gazdálkodó – halálának 150. évfordulójáról emlékezett meg a társaság e tárlatával.

A tárlókban elhelyezett eredeti gyűjteményi anyagok első csoportja, Klauzál Gábor életének követi korszakához kötődő emlékeket mutat be. Legfontosabb beszéde

1843. július 5-én hangzott el Pozsonyban, ahol szorgalmazta, hogy a magyar nyelv az országgyűlés hivatalos nyelvévé tétessen! A hirdető levél különös értéke, annak promontori érkeztetése.

Klauzál Gábor 1848. március 15-i szerepével és a Batthyány-kormányban betöltött miniszteri tevékenységével kapcsolatos dokumentumok kaptak helyet a második tárlóban – például Klauzál által aláírt hivatalos levél és miniszteri pecsétjének lenyomata.

Az utolsó tárlóban Klauzál élete utolsó szakaszához és emlékezetéhez kapcsolódó anyagok láthatóak. Marastoni József 1861-ben – egy, az országgyűlési képviselőket bemutató albumhoz – ceruzarajzot készített Klauzálról, aki arcát saját aláírásával hitelesítette.

A kiállítást Sándor P. Tibor, a FSZEK Budapest Gyűjteményének vezetője nyitotta meg

Az üvegtárlókban eredeti fotográfiák láthatóak, melyek közül külön kiemelendő Klauzál Gábor és második felesége, Schmidt Emma képe. Korabeli országgyűlési kézirat-töredék, később kiadott képeslapok teszik teljesebbé a látogató számára a megidézett férfiú emlékét.

A könyvtár legfelső emeletének falán olyan helyszínek, személyek egykorú képei láthatóak, melyek Klauzál Gábor életének sorsfordítóit jelentették. A sort Klauzál Gábor emlékét őrző és hirdető alkotások képei zárják.

Bartos Mihály

Templom a Kálvin téren

Alapkövét 200 éve rakták le

A Budapesti Kálvin téri „A második kétszáz év haj- Református Egyházközség nalán” címmel június 11-én

A templom orgonaszekrénye és orgonakarzata, valamint oldalkarzatai (Fotó: Millisits Máté)

templomukban tudományos konferenciát tartott a templom alapkövetételének 200. évfordulója alkalmából.

A 19. század elején a Kecskeméti kapun a Belvárosból kitekintő polgár a napjainkban Kálvin tér néven ismert területen szénát és sertéseket egyaránt vásárolhatott. Az egykor Heu Markt (Széna piac) néven is ismert terület déli részén kaptak telket 1801-ben Pest városától a reformátusok, templomépítés céljára. Állandó templomuk terveit Hofrichter József építőmes-

ter készítette, azt 1816-ban hagyta jóvá József nádor.

Templomuk építésére az egyik legnagyobb adományt a Habsburg József nádor második felesége, Hermina Anhalt-Bernburg-Schaumburg-Hoym-i hercegnő adta, aki ennek elismeréseként 1816. június 12-én az ünnepélyes alapkövetételt is elvégezhetette. A hercegnő rá egy évre, húszévesen ikergyermekeinek születése után gyermekágyi lázban hunyt el.

A pesti reformátusok templomát 1830-ban szentelték fel és nyitották meg.

Forradalmak gyermekei

Emléktáblák a II. kerületben

A tizenhárom éves Romek Strzalkowskit a karhatalom lölte le az 1956-os poznaeni sortűz során. Emléktábláját május 5-én az Országgyűlés Hivatala és a Nemzeti Emlékezet Bizottsága a II. kerületi Medve utcai Csik Ferenc Általános Iskola falán avatta fel, Mansfeld Péter emléktáblája mellett, aki ennek az iskolának volt tanulója.

Mindnyájunk számára is-

mert, hogy utóbbi mártírunk a forradalom idején 15 éves esztergályos ipari tanulóként volt részese a Széna téri felkelők csoportjának. 1958-ban halálra ítélték, majd 18. születésnapját pár nappal követően, 1959. március 21-én akasztással kivégezték.

A lengyel és magyar nép párhuzamos történelmének szép megemlékezése forradalmaik gyermek vértanúi-

Mindkét emléktáblát megkoszorúzták (Fotó: www.masodikkerulet.hu)

nak egymás mellett lévő emléktáblái. Nem véletlen hát, hogy Romek Strzalkowski emléktáblájának avatása a

lengyel Szejm elnöke *Tadeusz Kuchciski* kétnapos hivatalos látogatásának részeként került megrendezésre.

Budapest, április 22-én *Mádl Dalma* asszonytól vette át a Honismereti Szövetség képviselője a Polgári Magyarorszáért Alapítvány

Kitüntették a Honismereti Szövetséget

Fiatalok a Polgári Magyarorszáért díj

tizenegyedik alkalommal kiadott Fiatalok a Polgári Magyarorszáért díját. *Gulyás Gergely*, az alapítvány főigazgatója ismertette, hogy az ifjúság honismereti nevelése, ismereteinek és érzelmeinek elmélyítése, a Kárpát-medence magyarságának megmaradása, a nem-

zettudat ébrentartása, a szülőföld és haza történetének, értékeinek felkutatása és megismertetése, valamint a kulturális örökség megóvása érdekében végzett tevékenységéért tüntették ki a szövetséget. Laudációjában *Kövér László* kuratóriumi tag, a Magyar Országgyűlés

elnöke „...a kulturális örökségünk megóvását, történelmünk fiatalokkal való megismertetését és a nemzetudat ébrentartását zászlajára tűző, azért több, mint három évtizede fáradhatatlanul tevékenykedő Honismereti Szövetség...” munkáját méltatta.

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történelmi Múzeum.

Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság: 1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652, e-mail: info@bpht.hu internetes változat: www.bpht.hu.

Felelős szerkesztő: Gábrriel Tibor,

Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, Buda Attila, Róbert Péter, Sándor P. Tibor, Sipos András.

Postai előfizetési díja 480 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Kereskedelmi Igazgatóság, Hírlap Üzletága. Postacím: 1900 Budapest Előfizethető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, valamint megrendelhető e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu és telefonon 06-80/444-444. A Budapesti Történelmi Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáraiban, a kerületek helytörténelmi gyűjteményeiben/múzeumaiban és a Budapesti Hírtörzsek előadóestjein ingyenesen terjesztett. Budapest Főváros II. kerület Önkormányzata, V. kerület, Belváros-Lipótváros Önkormányzata, IX. kerület, Ferencváros Önkormányzata és a „Budapest Bank Budapestért” Alapítvány támogatásával készült lapunk Nyomda: Print Ex Press Works Nyomdaipari Kft. • ISSN 1418-4273